

és nevű tudományos tanácskozás 1973-ban volt — Nyíregyházán). A szociolingvisztika egy ideig „gyanús” tudományágnak számított (amerikai eredetű módszerei és a magyar valóság tényei iránti érdeklődése miatt). A felsőoktatásban csak a nyolcvanas évek közepén kezdi elnyerni az őt megillető helyet (az ELTE magyar szakosainak 1984 óta kötelező, 1992 óta azonban bármely bölcsészhallgató felveheti).

Nincs rá elég helyünk, s e folyóirat jellege sem teszi szükségessé, hogy a további nyolc rész gazdag tartalmát ugyanilyen részletességgel ismertessük. Így csak címszavakban utalhatunk arra, hogy Kiss Jenő könyve részletesen tárgyalja többek között a nyelvi adat fogalmát és az adatgyűjtés módszerét, a mai magyar nyelvhasználat tagolódását, a nyelvi szocializációt és attitűdöt, a nyelvek kapcsolatát, a két- és kettősnyelvűséget, a nyelvi tervezést és a nyelvpolitikát, végül a nyelvi tiszteltetés és a névhasználat kérdéseit. Külön is ki kell emelnünk a még a többen is gazdagabb tartalmú VI. részt (150—194),

amely sorrendben a következő témakörökkel foglalkozik: nyelv és nyelvjárás, nyelvközösség és nemzet, anyanyelv és idegen nyelv; élő és holt, természetes és mesterséges nyelvek; a magyar nyelvközösség (Magyarországon és kisebbségben); a hazai kisebbségek nyelvi helyzete (egy oldalon — végre — a cigányokról, más néven romákról is megemlékezve).

Az utolsó, a X. rész a — becsülésem szerint több mint 450 tételből álló — szakirodalom-jegyzéket, a tárgymutatót, továbbá az ábrák és a táblázatok jegyzékét tartalmazza. (A tárgymutató megléte azért érdemel külön említést, mert még ma sem magától értetődő, hogy egy ilyen típusú és célú kiadványt *nem szabad* nélkül megjelentetni!)

Kiss Jenő monográfiája a tárgykör nélkülözhetetlen kézikönyve, amelyre — megjósolhatjuk — sokan és sokáig fognak hivatkozni. (*Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1996. 318 old.*)

Kemény Gábor

1000 ÉVES A MAGYAR ISKOLA

Az erdélyi magyar felsőoktatás évszázadai. Emlékkönyv.

Szerkesztették: Faragó József, Bencze Miklós, Katona Szabó István

Az 1000 éves magyar iskola egyik emlékezetes megnyilvánulása az a kiállítás és konferencia, amelyet az erdélyi magyar felsőoktatás évszázadairól rendeztek. Jakó Klára, Mészáros István és Gálfy Zoltán a múltat bemutató általános bevezetői után Sebestyén Kálmán, az Erdélyi Múzeum Egyesületről, Lipcsey Ildikó a Magyar Királyi Ferencz József Tudományegyetemről, Faragó József az Erdélyi Tudományos Intézetéről adtak beszámolót.

A legfigyelemreméltóbbak a ma szempontjából az 1945 utáni erdélyi oktatási életről szóló beszámolók, s ezen belül is Bodor Andrásé, aki leírja a Bolyai, majd a Bolyai—Babes Tudományegyetem sorsát és azokat az ese-

ményeket, amelyek e két egyetem összevonását eredményezték. Ezen belül 1958 októberét, amelynek során felszólították Balog Edgárt, Nagy Istvánt és Szabédi Lászlót, hogy változtassák meg az egyesüléssel kapcsolatban ellentétes véleményüket. Az első kettő meg is tette, Szabédi azonban a vele szemben folytatott diktatórikus eljárás és a securitate zaklatásai miatt öngyilkos lett s őt követte Csendes Zoltán prorektor is. Az összeolvastás összefüggött az 1956-os magyarországi felkeléssel, s hátterét azzal magyarázták, hogy egyetlen egyetem keretében és persze egyetlen nyelven lehet oktatni románokat és magyarokat. Ebbe az is beletartozott, hogy a magyar

nyelvű tanítást háttérbe szorították, s 1989-ig már csak a magyar nyelv és irodalom tanítása folyt ezen a nyelven. A magyar tanárok és hallgatók létszáma állandóan csökkent.

Több fejezet is foglalkozik az orvostudományi képzéssel, amely 1945 után kezdetben Marosvásárhelyen magyar nyelven folyt, s erről Obál Ferenc ad tájékoztatást. Itt is az történik, hogy a magyar nyelvű oktatás háttérbe szorul, román tanárok és hallgatók jelentik a túlsúlyt. Külön fejezet foglalkozik Szöllösi Árpád tollából az 1989-es decemberi eseményekkel a Marosvásárhelyi Orvosi és Gyógyszerészeti Intézetben, ahol szembekerülnek egymással a román és magyar tanárok és diákok, pedig csak arról van szó, hogy a magyar nyelv oktatását próbálják biztosítani. E tekintetben egyébként bizonyos javulás történt az elmúlt években.

A Babes—Bolyai Egyetem 1989 utáni helyzetét Magyarai András ismerteti, ahol 1995-ben sor kerül, a jogi és közgazdasági kar kivételével, magyar évfolyamok indítására és ahol 1995-ben 16 825 hallgató volt, akikből magyar 2682, de közülük csak 1650 tanult magyarul. Magyarai állást foglal a magyar nyelvű oktatás magyar irányítása mellett az egyetemen és fellép az ún. magánegyetemek ellen, így többek között a székelyföldi egyetemi hálózat létrejötté ellen is. Véleménye az, hogy ki kell alakítani az új magyar egyetemet, amely megfelelő egyetemi oktatókra és szervezetre támaszkodhat.

A kötetben szerepelnek az egyes szakágakhoz tartozó intézmények tevékenységéről szóló beszámolók is (fizikai oktatás, közgazdász képzés, gazdasági akadémia, felsőfokú zenei oktatás, magyar nyelvű képzőművészeti és iparművészeti oktatás és színészképzés felső fokon), amelyek mind a múlt, mind a jelenre vonatkozólag érdekes adatokat közölnek.

A kötet arról számol be, hogy az erdélyi magyar felsőoktatás a XIX. század végi és a

XX. század eleji fellendülés után a politikai változások következtében egyre nehezebb helyzetbe került. 1918 után — 1940—44 kivételével — szembe találták magukat a román állam politikájával, amely a két világháború között megakadályozta a magyar egyetem kialakulását, 1945 után 1958-ig megengedte a Bolyai Egyetem létét, utána viszont egy olyan elrománosító programot alakított ki, amelynek célja az ún. homogenizálás volt, tehát a magyar nyelv oktatásának háttérbe szorítása, a magyar hallgatók román nyelvű oktatása és vizsgáztatása. Arról nem is szólva, hogy elhelyezésük egyre több nehézségbe ütközött és sokan románok lakta területeken helyezkedtek el.

Külön is érdemes felfigyelni arra, hogy mintegy 2800 magyar orvos hagyta el Romániát, jó részük Magyarországon telepedett le, nem szólva az írók és művészek Magyarországra jöveteléről.

Az 1989 után bekövetkezett változások ezt a szisztémát csak kevésbé érintették, bár több helyen sor került a magyar oktatás bevezetésére és a magyar hallgatók létszámának emelésére. Bizonyos javulást hozott az a tény is, hogy a hallgatók tanulmányaikat, így különösen a doktoranduszok Magyarországon is folytathatták. A fő gond, hogy kialakulhat-e Romániában egy magyar nyelvű felsőoktatás, különböző szakokon, állami segédlettel, hiszen 1 millió 600 ezer magyar él ezen a területen, s joga van egyetemi oktatásra. Gond az is, hogy a hallgatók, akik akár Romániában, akár Magyarországon elvégzik tanulmányaikat, otthon maradnak-e és hozzájárulnak-e a magyar lakosság gazdasági és kulturális felemeléséhez? (*Bolyai Egyetem Barátainak Egyesülete Alapítvány, Budapest, 1996.*)

Köpeczi Béla